

„Príbeh historickej školy Annales mi dodnes pripomína veľké vedecké dobrodružstvo, spúšťačom ktorého bol návrat človeka do zorného uhla pohľadu historikov.”

Rozhovor s historikom Rastislavom Kožiakom

“The story of the historical school Annales still reminds me of a great scientific adventure triggered by the return of man into the perspective of historians.”

Interview with Historian Rastislav Kožiak

PhDr. Rastislav Kožiak, PhD. (* 1969) undoubtedly belongs among the important personalities of contemporary Slovak historiography. From the beginning of his career he has been associated with the Department of History of the Faculty of Arts and Letters of the Matej Bel University in Banská Bystrica, a department which he has also been the head of for a long time (since 2004). In his research he focuses on the history of Christianity, especially in the early Middle Ages, and on the history of historiography. As an author and editor, he collaborated, for example, on the publications *Orders and Monasteries in the Middle Ages*, *Paganism and Christianity*, *The Saint and His Function in Society*, *Saint Adalbert - Saint, Era and Cult*, *Chapters from the Contemporary Philosophy of History*. He is also one of the tireless organizers of the life of the historical community in Slovakia and he actively participates in the development of historical science in surrounding countries.

He completed his university studies at the Faculty of Arts and Letters of Comenius University in Bratislava (History and Slovak Language double major), where he also completed his doctoral studies. After their completion, he returned to his native Banská Bystrica, where he has worked ever since at the University of Matej Bel. In the academic environment he was also involved in the self-governing bodies of the faculty, as a two-time chairman of the faculty academic senate, which testifies to the trust he enjoys in the workplace. Students know him from his courses devoted to the history of medieval Europe, medieval Christianity, history and methodology of historiography. In the years 1999 - 2002 he lectured externally at our Department of History, first at the University of Žilina and later at the Catholic University in Ružomberok. He completed several research and lecture stays at universities abroad, for example in Giessen, Krakow, Lublin, Warsaw, Katowice, Kielce and Opole.

His enthusiasm for history was apparent from his student days, when in 1993, together with Martin Kanovský and Ondrej Červený, he founded and edited the professional journal *Text - revue for the humanities*. He is a valued and respected member of various editorial boards of a number of scientific journals in Slovakia, the Czech Republic and Poland (*Annales historici Prešovensis*, *Byzantinoslovaca*, *Kultúrne dejiny*, *Forum Historiae*, *Acta historica Opaviensis*, *Studia mediaevalia Bohemica*, *Saeculum Christianum*, *Przegląd Historyczny*). He initiated the creation of the scientific journal *Acta historica Neosoliensia*, which has been published by his department since 1998. He also co-founded the Central European historical magazine *Historia Slavorum Occidentis*, which is published in Poznań under the auspices of historians from Adam Mickiewicz University, and has been Deputy Editor-in-Chief of this journal since 2012.

Slávnostné udeľovanie Plakety SHS in memoriam prof. Danielovi Rapantovi – preberá jeho dcéra.

Rastislav Kožiak is also a member of many associations and societies. Since 2006 he has been a member of the Slovak National Committee of Historians, in the years 2008 - 2018 he was chairman of the Slovak National Commission of C.I.H.E.C. (International Commission for Comparative Ecclesiastical History), he has been a member of the Slovak-Polish Bilateral Commission of Historians since 2009, a member of the Scientific Board of the Institute of History of the Slovak Academy of Sciences since 2010, and a member of the Commission of the Early History of the Slavs at the International Committee of the Slavists since 2015. In 2006, he initiated the founding of the Centre for the Study of Christianity in Banská Bystrica, within which he co-organized several scientific conferences in the field of church history research.

In 2012, he was awarded the Professor Ján Komorovský Award, which is awarded by the Slovak Society for the Study of Religions at the Slovak Academy of Sciences (SAS). In 2019, the rector of the Silesian University in Katowice awarded him the Gold Badge of the Silesian University for his support of the university.

The year 2016 marked one of the peaks of his professional career when he was, during the congress of the Slovak Historical Society at the SAS in Skalica, elected chairman of this society.

Medzi významné osobnosti súčasnej slovenskej historiografie môžeme nepochybne zaradiť PhDr. Rastislava Kožiaka, PhD. (*1969). Pracovne je od počiatku svojej kariéry spätý s Katedrou histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorú aj dlhodobo (od roku 2004) vedie. Vedecky sa zaoberá dejinami kresťanstva, hlavne vo včasnom stredoveku, a dejinami dejepisectva. Ako autor a editor spolupracoval, napr. na publikáciách *Rehole a kláštory v stredoveku*, *Pohanstvo a kresťanstvo*, *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti*, *Svätý Vojtech – svätec, doba a kult*, *Kapitoly zo súčasných dejín filozofie*. Patrí tiež medzi neúnavných organizátorov života historickej obce na Slovensku a aktívne sa podieľa na rozvoji historickej vedy aj v okolitých krajinách.

Vysokoškolské štúdiá absolvoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (odbor história – slovenský jazyk), kde pokračoval aj v doktorandskom štúdiu. Po ich skončení sa vrátil do rodnej Banskej Bystrice, kde až dodnes pôsobí

Z otvorenia výstavy o dejinách stredovekých reholí na Slovensku v benediktínskom kláštore v Tynci pri Krakove

na tamojšej Univerzite Mateja Bela. V akademickom prostredí sa angažoval aj v samosprávnych orgánoch, a to ako dvojnásobný predseda fakultného akademického senátu, čo svedčí o dôvere, akú požíva na pracovisku. Študenti ho poznajú z kurzov venovaných dejinám stredovekej Európy, stredovekého kresťanstva, dejinám a metodológii historiografie. V rokoch 1999 – 2002 externe prednášal na našej Katedre histórie, najprv Žilinskej univerzity a neskôr Katolíckej univerzity v Ružomberku. Absolvoval viacero vedeckých študijných a prednáškových pobytov na univerzitách v zahraničí, napr. v Giessene, Krakove, Lubline, Varšave, Katoviciach, Kielcach, Opole.

Jeho nadšenie pre históriu sa prejavilo ešte počas študentských čias, keď v roku 1993 spolu s Martinom Kanovským a Ondrejom Červeným založil a redigoval odborný časopis *Text* – revue pre humanitné vedy. K oceneniam jeho práce možno zaradiť aj pôsobenie v rôznych redakčných radách mnohých odborných časopisov na Slovensku, v Čechách a Poľsku (*Annales historici Prešoviensis*, *Byzantinoslova-ca*, *Kultúrne dejiny*, *Forum Historiae*, *Acta historica Opaviensis*, *Studia mediaevalia Bohemica*, *Saeculum Christianum*, *Przegląd Historyczny*). Inicioval vznik odborného časopisu *Acta historica Neosoliensia*, ktorý vydáva jeho katedra už od roku 1998. Stál tiež pri zrode stredoeurópskeho historického časopisu *Historia Slavorum Occidentis*, ktorý vychádza v Poznani pod záštitou historikov z Univerzity Adama Mickiewicza a v ktorom pôsobí od roku 2012 ako zástupca šéfredaktora.

Rastislav Kožiak je tiež členom mnohých spolkov a spoločností. Od roku 2006 je členom Slovenského národného komitétu historikov, v rokoch 2008 – 2018 bol predsedom Slovenskej národnej komisie C.I.H.E.C. (International Commission for Comparative Ecclesiastical History), od roku 2009 je členom Slovensko-poľskej bilaterálnej komisie historikov, od roku 2010 členom Vedeckej rady Historického ústavu SAV, od roku 2015 členom Commission of the Early History of the Slavs at the International Committee of the Slavists. V roku 2006 inicioval založenie Centra pre štúdium kresťanstva v Banskej Bystrici, v rámci ktorého spoluorganizoval viacero vedeckých konferencií z oblasti výskumu cirkevných dejín.

Z konferencie o benediktínskom kultúrno-historickom dedičstve v strednej Európe v Banskej Bystrici

V roku 2012 sa stal laureátom Ceny profesora Jána Komorovského, ktorú udeľuje Slovenská spoločnosť pre štúdium náboženstiev pri SAV. V roku 2019 mu rektor Sliezskej univerzity v Katoviciach udelil vyznamenanie Zlatý odznak Sliezskej univerzity za zásluhy o jej rozvoj.

Jedným z vrcholov jeho profesijnej kariéry bol rok 2016, keď bol na zjazde Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v Skalici zvolený za predsedu tohto stavovského združenia slovenských historikov.

- *Niektó má cestu k svojej profesii ťažšiu a niektó ľahšiu. Aká bola tá tvoja? Kto ťa naučil mať rád históriu a kto ťa priviedol „do náručia múzy Kleio“?*

Patrím do generácie tých historikov starších dejín, v ktorých záujem o históriu vzbudili alebo rozvíjali dvaja popularizátori dejín – Vojtech Zamarovský a Pavel Dvořák. Aspoň sme si to tak pri vzájomných rozhovoroch ako študenti histórie odôvodňovali. Mojou inšpiráciou boli hlavne knihy Vojtecha Zamarovského, ktoré som si objednával už na základnej škole v rámci, v tých časoch veľmi populárneho, Klubu mladých čitateľov. Dodnes si pamätám na vzrušenie, s akým som na školskej lavici rozbaľoval balík s novou knihou od Zamarovského. Fascinovala ma jeho znalosť starovekých dejín a čitateľsky pútavý spôsob, akým o nich písal. Jeho knihám pripisujem aj svoje rozhodnutie venovať sa všeobecným dejinám, na ktorých ma zaujíma práve ich civilizačný charakter.

Aj keď v detstve som čítal veľa kníh o histórii, spočiatku ma to ťahalo viac k umeniu, a to k divadlu. So spolužiakmi na základnej škole sme každoročne nacvičovali divadelnú hru, ktorú som napísal, režíroval a zahral si v nej aj jednu z hlavných postáv (smiech). Témy som však čerpal z dejín, samozrejme, že len zo stredoveku. Aby boli téma i kontext hry vždy autentické, požičiaval som si „odborné“ knihy od našej dejepisárky. Musím sa však priznať, že ňou prezentovaný dejepis ma nesmierne nudil. Pravidelne sme písali päťminútovky na roky a v jej podaní boli dejiny zjednodušené na čísla. Dodnes bývajú dejepis a matematika na školách najnepopu-

Ako pravidelný moderátor historických besied na festivale včasného stredoveku Utgard s Dr. Jánom Steinhübelom

lárnejšie práve preto, že sú žiakom prezentované ako náuky o číslach, pričom podľa mňa u oboch sú omnoho dôležitejšie vzťahy.

Záujem o umenie, divadlo a film prevažovali aj na gymnáziu, zmenilo sa to až na vysokej škole a vo veľkej miere vďaka mojim dvom učiteľom – profesorovi Alexandrovi Avenariusovi a profesorky Tatiane Štefanovičovej. Ich vedecký záujem o civilizačný charakter včasnostredovekého sveta Byzancie a Slovanov ma doslovne nadchol a dodnes som im vďačný za odborné nasmerovanie. Avenarius bol už začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia rešpektovaným historikom aj v tzv. západnom svete. Jeho odborné práce reflektovali vtedajšie moderné trendy historického výskumu a jeho meno otváralo nám, jeho študentom, dvere k študijným pobytom v zahraničí. Avenariusova kniha Byzantská kultúra v slovanskom prostredí v VI. a XII. storočí (K problému recepcie a transformácie) patrí k tomu najlepšiemu, čo v druhej polovici 20. storočia v slovenskej historiografii vzniklo. Je to kniha, ktorá ma ešte počas štúdia naučila, ako je možné tému, predtým spracovanú inými autorami, úspešne uchopiť vďaka inovatívnemu metodologickému prístupu.

● Na Filozofickej fakulte UK ste počas svojho štúdia organizovali rôzne vedecké študentské aktivity. Akú mali podobu a aký mali vplyv na profesijnú kariéru študentov? Rok 1989 výrazne rozhýbal aktivity študentov na celej fakulte i na katedrách histórie. V týchto časoch spontánneho aktivizmu si preto aj študenti histórie založili vlastnú študentskú historickú spoločnosť. Iniciátorom jej vzniku bol Peter Maťovčík, ktorý študoval históriu a archívniectvo. Peter bol veľmi činorodým človekom, a tak nás veľmi rýchlo presvedčil, aby sme vymenili miesto našich diskusií o histórii v bratislavských vinárňach za historický seminár (pozn. knižnica katedier histórie na FF UK) a organizovanie podujatí pre študentov. Podporu sme získali aj u našich učiteľov, hlavne u doktorky Alžbety Sopsúškovej, a tak sme popri hosťovských prednáškach pozvaných historikov, napr. spoluorganizovali štúrovské slávnosti na

Ako pravidelný moderátor historických besied na festivale včasného stredoveku Utgard

Devíne, nadviazali kontakt s medzinárodnou asociáciou študentov histórie (ISHA), vybudovali jej pobočku v Bratislave a zúčastňovali sa na ňou organizovaných študentských konferenciách v zahraničí. Som veľmi rád, že myšlienka študentskej historickej spoločnosti na bratislavských katedrách histórie a archívnictva nezanikla a každá generácia do nej vniesla čosi nové.

Myslím si, že pre nás všetkých to bola veľká skúsenosť, ktorá mala svoje pokračovanie aj potom, keď sme doštudovali. Tí, ktorých zaujímali staroveké dejiny, si založili Nadáciu pre štúdium starovekých dejín a začali vydávať vlastný zborník Enki. Niektorí z nich dokonca odišli študovať egyptológiu a staroveký Blízky východ do Prahy a po návrate etablovali tieto odbory pod ochrannými krídlami orientalistického pracoviska Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Jeden z nich, egyptológ Dušan Magdolen, je dnes riaditeľom Orientalistického ústavu SAV.

Ja spolu s Martinom Kanovským a Ondrejom Červeným sme zase získali podporu u niektorých našich učiteľov na Filozofickej fakulte a v roku 1993 sme založili časopis Text – revue pre humanitné vedy, ktorého hlavným cieľom bolo vniesť do slovenských humanitných a spoločenských vied interdisciplinárny prístup. V redakčnej rade nám sedeli vtedajšie intelektuálne elity (napr. Miroslav Marcelli, Egon Gál, Peter Michalovič, Herta Tkadlečková, Alexander Avenarius, Miroslav Petříček), pomáhali nám zháňať peniaze na vydávanie a hlavne nás zasväcovali do súdobého spoločensko-vedného diskurzu. Pre Ondreja a pre mňa, ako pre historikov, to bola praktická škola multidisciplinárneho dialógu, ktorý v tých časoch nebol tak etablovaný v našich historických kruhoch. Martina to zas posunulo od histórie k filozofii a neskôr k sociálnej antropológii, ktorú vedecky etabloval v slovenskom prostredí. Ak som potom po návrate do Banskej Bystrice zakladal nejaké časopisy alebo prijal miesto v redakčných radách, vždy som ťažil zo skúseností z redakcie nášho časopisu Text a spolupráce s osobnosťami, ktoré nám tak veľkodušne venovali svoj čas a záujem. Som im za to dodnes veľmi vďačný.

- *Zvykneš porovnávať aktivity súčasných študentov s aktivitami z tvojich študentských časov a ak áno, v čom vidíš rozdiely?*

Keď sa dnes pozerám po slovenských katedrách histórie, na mnohých z nich pôsobia podobné študentské spolky. Pre tých, ktorí sa v nich angažujú, je to veľmi praktická skúsenosť. Popri myšlienke dobrovoľnosti, ktorá ich v dnešných materialistických časoch osobnostne humanizuje, si osvojujú zručnosti, ktoré sa im zídu pri manažovaní vedeckého života. A dnes je to ešte dôležitejšia pridaná hodnota k vysokoškolskému štúdiu, než tomu bolo za mojich študentských čias.

Ani teraz to však nie je, a podľa mňa ani nikdy nebude, masová záležitosť. Vždy je však dôležité, aby sami vysokoškolskí učitelia podporovali tieto študentské spolky, ich existenciu a aktivity na svojich katedrách. Pokrývame tým vlastne praktickú stránku vysokoškolského štúdia histórie, ktorá naučí študentov písať granty na získanie finančnej podpory, organizovať vedecké podujatie, popularizovať históriu vo verejnom priestore, redigovať zborníky či časopisy.

- *Tvoja akademická dráha je už vyše dve desaťročia spojená s Katedrou histórie na FF UMB v Banskej Bystrici. Ako vnímaš toto obdobie svojho pracovného života?*

Návrat do Banskej Bystrice bol pre mňa splnením túžby učiť na vysokej škole, ktorú vo mne vzbudili niektorí moji bratislavskí profesori. Zdalo sa mi, že v univerzitnom prostredí môžem viac uplatniť svoje „talenty“, či už komunikačné alebo organizačné, a hlavne môžem každodenne konfrontovať svoje odborné názory a interpretácie so študentmi histórie. Na univerzite máte adresáta svojho rozprávania fyzicky i mentálne prítomného a môžete s ním hneď diskutovať a práve to ma vždy bavilo. Dodnes nedokážem prednášať len z papiera, bez priameho očného kontaktu a diskusie so študentmi.

Dialóg som považoval za hlavný nástroj komunikácie aj pri riadení katedry. Chcel som, aby všetky zmeny, všetky inovácie boli prediskutované a premyslené pracovníkmi katedry. Slúžili na to aj katedrové výjazdy, ktoré bývali spočiatku častejšie než teraz a na ktorých sme spolu diskutovali o prítomnosti a budúcnosti katedry. Vždy som katedru vnímal ako spoločenstvo ľudí, ktorí by mali zdieľať spoločnú víziu, potom sa ľahšie uvádza do života. Za tie dve desaťročia sa nám spoločnými silami podarilo vybudovať štandardné vysokoškolské pracovisko, ktoré aj na našej fakulte udávalo trend jej premien a rozvoja. Domnievam sa, že aj pre iné katedry histórie sme v niektorých oblastiach nášho fungovania boli inšpiráciou.

- *Kde vidíš banskobystrickú katedru histórie, ktorú vedieš, teraz a kde by si ju chcel vidieť v budúcnosti?*

Podarilo sa nám úspešne preklenúť generačnú priepasť, ktorá tvorila v začiatkoch môjho pôsobenia na katedre vážny problém. Dnes sme schopní pokryť garancie všetkých našich študijných programov docentami a profesormi z mladej i strednej generácie, čo je pre mňa zárukou budúcnosti, na ktorú sa pýtaš. V rámci študijnej ponuky poskytujeme študentom nielen tradičné študijné programy učiteľstva dejepisu, jednoodborovej histórie i kombinovaného štúdia histórie s iným neučiteľským študijným programom, čo ako zástanca interdisciplinariny najviac oceňujem, ale aj

študijné programy muzeológie a stredoeurópskych historických štúdií. Práve tento program je výsledkom našich nadštandardných vzťahov s partermi na univerzitných pracoviskách v Ostrave a Katoviciach. Dlhoročné pracovné vzťahy, spoločné konferencie, vzájomne hosťovské výmeny prednášajúcich, ale aj neformálne posedenia pri spoznávaní našich národných kulinárskych špecialít nás primáli previazať ešte užšie našu spoluprácu a dať jej podobu spoločného medzinárodného študijného programu. Máme tiež práva na realizáciu doktorandského štúdia, na ktorom spolupracujeme s Historickým ústavom SAV v Bratislave a Spoločensko-vedným ústavom SAV v Košiciach.

Vo vede naďalej rozvíjame staršiu domácu tradíciu výskumu dejín 20. storočia, regionálnych dejín a didaktiky dejepisu, ktorú sme obohatili o výskum cirkevných dejín, sociálnych dejín a dejín dolnozemskej Slovákov. Aktuálne riešime dva projekty APVV, jeden zameraný na digitalizáciu písomných prameňov a druhý v širšej multidisciplinárnej zostave zase na postavenie humanitných a spoločenských vied na Slovensku. Intenzívne sme organizovali aj vedecké konferencie, či už to bol cyklus venovaný cirkevným dejinám, na ktorom sme spolupracovali s katedrou histórie v Ružomberku, alebo cyklus konferencií mladých historikov k novému pohľadom na dejiny 20. storočia.

Všetko, čo tu spomínam, ma naplňa optimizmom. Máme dobrú a dlhodobu osvedčenú spoluprácu na vedeckých podujatiach s našimi miestnymi partnermi, či už s Múzeom SNP, Stredoslovenským múzeom a hlavne Štátnou vedeckou knižnicou, sme prizývaní do vedeckých projektov VEGA i APVV riešených na viacerých ústavoch SAV. Už len nezaspať na vavrínoch, lebo ministerstvo školstva stále bdie.

- *Počas tvojho pôsobenia sa na katedre histórie vystriedalo mnoho osobností, z ktorých mnohí už, žiaľ, nie sú medzi nami. Kto sa najviac zapísal do tvojej pamäti a prečo?*

Najvýznamnejšou osobnosťou v dejinách našej katedry je pre mňa profesor Július Alberty, ktorý ju aj zakladal. Bol žiakom profesora Daniela Rapanta a ako prízvukoval, bol jedným z mála, ktorý sa odvážil pod jeho vedením písať diplomovú prácu. Patril ku generácii slovenských profesionálnych historikov, ktorú zvyknem nazývať „pionierska“. Aj keď základy modernej slovenskej historiografie boli vybudované už v medzivojnovom období, naplno sa rozvinula až v druhej polovici 20. storočia. A práve Albertyho konškoláci budovali jej profesionálne inštitúcie po celom Slovensku.

Ja som mal možnosť zažiť profesora Albertyho po jeho návrate na katedru v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Politické čistky v sedemdesiatych rokoch 20. storočia ho zomleli, trestom bol odchod z fakulty. Bol to veľmi jemný človek, ľudsky veľmi prístupný, inovátor v rozvoji didaktiky dejepisu, výskumu regionálnych dejín a dejín priemyslu na Slovensku. Od počiatku nástupu na katedru bol mojim tútorom, s ktorým som sa často radil. Po svojom návrate zaštitoval našu katedru svojou autoritou, sprostredkúval nám svoje obnovené zahraničné kontakty na univerzitách a vo vedeckých komisiách, organizoval medzinárodné konferencie z didaktiky dejepisu a hlavne nás „hecoval“ nebyť provinčnou katedrou.

So svojimi študentmi na doktorandskej konferencii v Katoviciach

● *Z informácií na začiatku tohto rozhovoru sa dozvedáme o Tebe niekoľko biografických údajov. Čo Ty osobne hodnotíš ako svoj najväčší profesionálny úspech?* Zatiaľ som ešte nebilancoval, aj keď päťdesiatka k tomu môže nabádať. Priznám sa, že nemám veľmi rozvinutý vzťah k športu, ani aktívnemu ani pasívnemu, takže mi chýba ináč dosť dôležitý „gén“ súťaživosti. Preto nad profesijnými úspechmi veľmi nepremýšľam. Osobne za úspech považujem možnosť spolupracovať s inšpiratívnymi osobnosťami, predovšetkým z nášho historického prostredia, či už to boli alebo sú Julko Alberty a Dušan Škvarna na našej katedre, Dušan Kováč a Peter Švorc v Slovenskej historickej spoločnosti alebo generační a mladší súputníci, s ktorými sme založili Centrum pre štúdium kresťanstva a organizovali naše konferencie k cirkevným dejinám. Od roku 2000 sme ich zorganizovali sedem a zúčastňovali sa ich popri historikoch aj archeológovia, kunsthistorici, religionisti, etnológovia, teológovia, literárni vedci a jazykovedci zo Slovenska, Čiech, Poľska a Maďarska. Po dlhšej prestávke by som sa k ich organizovaniu rád vrátil. Boli pre mňa, a podľa ohlasov aj pre ich účastníkov, odborne veľmi inšpiratívne hlavne vďaka svojmu širokému multidisciplinárnemu zastúpeniu.

Samozrejme, veľmi si vážim dôveru členov a členiek Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, vďaka ktorej som bol na poslednom zjazde v Skalici v roku 2016 zvolený za jej predsedu. Pri prvom zasadnutí nového Výboru, krátko po mojom zvolení, som cítil roztrasené kolená. Predsa len som mal pred očami jej prvého predsedu Daniela Rapanta, jeho nástupcov i odstupujúceho predsedu Dušana Kováča a teraz som mal nastúpiť na ich miesto ja, historik z vidieka. Voľbu som prijal, takže nezostávalo nič iné, len sa pustiť do práce, našťastie opäť s ľuďmi, ktorí v tom vidia zmysel a sú mi oporou.

● *Si už piaty rok predsedom SHS pri SAV. V čom vidíš jej praktický význam alebo poslanie? Majú podobné stavovské spolky svoju budúcnosť aj v súčasnej globálnej dobe?* Naša Spoločnosť patrí medzi najstaršie vedecké spoločnosti, ktoré na Slovensku

S poľskými kolegami pri otvorení Stredoeurópskych historických štúdií v Banskej Bystrici

kontinuitne pôsobia, takže už z povahy našej profesie by sme túto tradíciu mali rozvíjať. Spoločnosť prešla viacerými ťažkými obdobiami, či už po odvolaní Daniela Rapanta z postu jej predsedu, či už po ideologických čistkách v sedemdesiatych rokoch 20. storočia alebo v deväťdesiatych rokoch 20. storočia, kedy postupne stratila vyše polovicu jej pôvodných členov. Podpisali sa pod to nielen súdobá nedôvera k spolčovaniu a formálnemu členstvu, ale aj vznik nových profesijných združení, napr. archivárov či regionálnych historických spoločností, napr. na Spiši, v Prešove a Košiciach, ktoré veľmi aktívne pôsobia dodnes. Situácia sa začala meniť v posledných 15 rokoch. Pôvodne tri veľké regionálne pobočky SHS, ktoré po roku 1989 zanikli, postupne nahradili nové, menšie regionálne pobočky pri katedrách histórie v Trnave, Nitre, Ružomberku a Banskej Bystrici alebo v mestách v Trenčíne a Topoľčanoch. S rozvojom nových oblastí historického výskumu sa rozširovali tematické sekcie našej Spoločnosti. Spolu sme schopní ročne zorganizovať vyše tridsať odborných i popularizačných podujatí po celom Slovensku, ktoré financujeme z pravidelnej podpory od SAV a z členských príspevkov. Myslím si, že práve to svedčí o praktickom význame našej existencie, sme a fungujeme.

Slovenská historická spoločnosť má aj svoje poslanie, je predsa stavovskou organizáciou profesionálnych historikov a historičiek z celého Slovenska a to ju predurčuje byť ich hlasom vo vedeckom i verejnom priestore. Na skalickom zjazde v roku 2016 sme prijali výzvu na širšiu podporu humanitných vied v spoločnosti, ktorá zarezonovala vďaka širokej mediálnej podpore vo vnútri štruktúr Slovenskej akadémie vied, vo vedeckých spoločnostiach pri SAV, na univerzitách, a komunikovať s nami bolo donútené aj ministerstvo školstva. Aj keď naše konkrétne požiadavky týkajúce sa napríklad navýšenia časovej dotácie vyučovania dejepisu v regionálnom školstve boli ministerstvom prijaté len čiastočne a neskôr ním opätovne zrušené, neznamená to, že by sme sa mali vzdať podobného angažovania. Bola to naša Spoločnosť, ktorá na pár rokov otvorila na Slovensku verejnú diskusiu o význame humanitných vied v postmodernom svete, preferujúcom technokratizmus a okam-

Z prezentácie historických výstupov archeologicko-historického výskumu kláštora v Bzovíku realizovaného Archeologickým ústavom SAV.

žitý finančný efekt. Sme svedkami ako takýto spôsob uvažovania deformuje podporu humanitných vied, slobodu bádania a vo svojich dôsledkoch aj kritické myslenie, ktoré je „živou vodou“ pre demokratickú spoločnosť.

Verejne hájime apolitickosť vedeckého sveta, či už v prípadoch, keď je zneužitá politická moc voči našim členom alebo aj akademickým inštitúciám doma alebo v zahraničí, keď neodbornosť politikov ohrozuje zákonmi či vládnymi opatreniami fungovanie tradičných inštitúcií historického výskumu. Čiže naša Spoločnosť má svoju budúcnosť, a to aj v globálnom svete, v ktorom ľahšie zaniká pestrý hlas mikrosociet.

- *Druhá polovica 20. storočia znamenala pre historiografiu obrovský rozvoj, sformovala sa v nej široká paleta metodologických prúdov. Ktorý z nich Ťa najviac zaujal a ako vidíš budúcnosť našej disciplíny?*

Vďaka knihe českej filozofky Ivany Holzbachovej, na ktorú som natrafil v knižnici bratislavského Historického seminára a vďaka francúzštine, ktorú som mal na základnej a strednej škole, som sa ešte počas štúdia dostal k historickej škole Annales. Ich príbeh mi dodnes pripomína veľké vedecké dobrodružstvo, spúšťačom ktorého bol návrat človeka do zorného uhla pohľadu historikov. Obraz človeka v minulosti nie ako jednotlivca, ale ako súčasť spoločnosti či sociálnych skupín, jeho materiálneho i mentálneho sveta, interdisciplinárny a civilizačný prístup, teda to všetko, čo presadzovali, mi pripadalo v tých časoch ako osvietenie, najmä keď som si uvedomil, že je to koncept histórie prítomný v európskom dejepisectve už desiatky rokov. Keď v novembri 1992 navštívil Bratislavu Jacques Le Goff, podarilo sa nám jeho prednášku o stredovekej mentalite a dejinách imaginárna, ktorú predniesol na Ústave svetovej literatúry SAV, vydať v slovenskom preklade Jany Truhlárovej v našom časopise Text – revue pre humanitné vedy.

Vždy sa teším, keď mám rozprávať študentom o annalistoch, či už v rámci de-

Z besedy o živote a diele Daniela Rapanta na pôde Univerzity Komenského v Bratislave

jín dejepisectva alebo historického proseminára zo starších dejín, patria k mojim najobľúbenejším témam. Výrazne totiž prispeli k tomu, čo dnes v európskej mediavistike vnímame ako štandard historikovho prístupu k výskumu. Ojedinelým príkladom recepcie francúzskych humanitných vied, a v rámci nich aj školy Annales v slovenskom prostredí, je starší zborník príspevkov *Les approches et les méthodes interdisciplinaires de recherche en sciences sociales* z rovnomennej slovensko-francúzskej konferencie, ktorá sa konala v Bratislave v roku 1992. Z našich historikov na nej vystúpil Alexander Avenarius.

Pokiaľ ide o budúcnosť historickej vedy, v podstate sme už pár rokov jej súčasťou. Mám na mysli digitalizáciu, ktorá je dnes zároveň najväčšou výzvou budúcich zmien v historiografii. Na Slovensku sú jej priekopníkmi Dušan Katuščák, dlhoročný riaditeľ Slovenskej národnej knižnice v Martine a Juraj Šedivý so svojím projektom PamMap, ktorý sprístupňuje digitalizáty historických prameňov k dejinám Bratislavy. Mojim kolegom na katedre sa nedávno podarilo získať grant APVV, v rámci ktorého riešia využitie softvérov pri rozpoznávaní rukopisu a následnom automatizovanom prepisovaní písomných prameňov. No a v rámci projektu KEGA sme sa pripojili aj k projektu PamMap vytváraním digitalizátov k dejinám Banskej Bystrice.

- *V súčasnosti sa do medzirezortného pripomienkového konania dostáva novela zákona č. 131/2020 o vysokých školách. Aký je tvoj názor na pripravované zmeny vo vysokom školstve a ako sa môžu dotknúť katedier histórie?*

Myslím si, že akademickú obec v prvom rade pobúrili spôsob, akým sa dostávala k informáciám o obsahu pripravovanej novely, ktorú aj vláda považuje za jednu zo strategických legislatívnych zmien. Namiesto štandardného predloženia komplexného návrhu novely aj s dôvodovou správou sa po slovenských vysokých školách šíril materiál s označením „návrh novely zákona o vysokých školách“ a stanovením termínu na medzirezortné pripomienkovanie a schvaľovanie v parlamente na sep-

tember 2021. Jeho hodnovernosť potvrdilo ministerstvo školstva až potom, čo sa proti nemu na prelome februára a marca 2021 verejne postavili rektori a akademické senáty niektorých vysokých škôl. Považujem to za veľmi nedôstojný postup ministerstva a zároveň príklad technokratického prístupu k reformám, ktorý akoby nepovažoval za dôležité prediskutovať hlavné zámery najprv v akademickom prostredí, či už ide o celoslovenské orgány rektorov univerzít a dekanov fakúlt, alebo o Radu vysokých škôl SR.

Univerzitám v spore, ktorý vznikol, nejde a priori o odmietnutie reforiem vysokého školstva, myslím si, že o ich potrebe dnes nikto nepochybuje. Ministerstvo však za najdôležitejšiu reformu považuje de facto obmedzenie akademických slobôd zrušením fakultných akademických senátov a voľbu rektora osemčlennou správnu radou, z ktorej polovicu majú tvoriť nominanti ministerstva školstva. Rektor by si sám vyberal dekanov fakúlt a za chod univerzity by sa mal zodpovedať správnej rade. Univerzity sa, pochopiteľne, obávajú navrhnutého oklieštenia právomocí akademickej samosprávy a politických nominantov v správnej rade, dosadzovaných nie na základe odbornosti, ale príslušnosti k vládnym politickým stranám. A príkladov takýchto nominantov v správnych radách v iných rezortoch bolo doteraz príliš veľa.

Aktuálna i predchádzajúca politická kultúra v krajine nabáda univerzity skôr k opatrnosti, nie je pre ne zárukou apolitickosti členov správnej rady dosadzovaných ministerstvom. Ešte aj dnes sme svedkami papalášskych zvyklostí u vrcholných politikov. Len nedávno minister školstva nominoval sám seba do Správnej rady Univerzity Komenského, pričom dodnes presvedčivo nevyvrátil podozrenia z plagiovania vo vlastnej diplomovej práci.

Jedným z hlavných problémov života samotných katedrií histórie na Slovensku je dlhodobá nestabilná vysokoškolská politika. Čo nový minister školstva, to úplne nová reforma a ešte väčšia nedôvera k vysokým školám. Skoro každoročne sa mení metódika rozpočtovania vysokých škôl, ministerstvo nás chce nachytať vždy na niečom inom, čo by ochromilo ďalšiu existenciu vysokoškolských pracovísk a tým znížilo ich počet. Vyzerá to ako hra na mačku a myš, ale fakultám a katedrám to prináša len neistotu a komplikuje dlhodobé strategické plány ich rozvoja. V podstate skôr prežívame.

● *A na záver mi dovoľ ešte jednu osobnejšiu otázku. Aké máš odborné plány do blízkej budúcnosti?*

V prvom rade je to príprava 16. zjazdu Slovenskej historickej spoločnosti, ktorý sa uskutoční v Banskej Bystrici. Kvôli negatívnym prognózam vývoja pandemickej situácie na Slovensku sme ho, žiaľ, museli presunúť až na budúci rok. Vo Výbore SHS sme sa dohodli na jeho ústrednej téme: Historici, historiografia a dejiny vo verejnom priestore po roku 1989. Zjazd by sme chceli koncipovať trochu veľkorysejšie a v priebehu celého týždňa, v ktorom sa bude konať, realizovať aj podujatia pre laickú verejnosť. Chceli by sme, aby to bol týždeň slovenskej historiografie, v ktorom ju predstavíme obyvateľom mesta i študentom formou besied, tematických prednášok, krstov knižných novínok a výstav knižnej produkcie vybraných historických pracovísk za posledných 5 rokov. Novinkou bude aj futbalový zápas, na ktorý historici vyzvali archivárov.

Predsedníctvo Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied

No a osobne by som rád dotiahol do zdarného konca niekoľko publikačných restov, či už ide o zborník slovenských a českých autorov o obraze Veľkej Moravy v historickej kultúre, ktorý editujeme spolu s Dušanom Škvarnom alebo kolektívnu monografiu o rehoľnom živote v stredoveku, ktorú zostavujem s Jaroslavom Nemešom a Gabrielom Hunčagom.

Pripravil Miroslav Huťka